

Todėl, kad moterys yra nuostabios. Jos viską gali išverti, nes yra pakankamai išmintingos, žino, ką reikia daryti ištikus nelaimi ar nemalonumams – išverti ir išnirti į paviršių kitapus. Manau, jos gali tai padaryti ne tik todėl, kad nenori sutaurinti fizinio skausmo rimtai į jį žiūrėdamos, bet ir todėl, kad nė kiek nesigėdija minties, jog bus pašalintos iš kovos.

William Faulkner, *Plėšikai*

*T*ėvai mylisi, o manęs dar nėra.
Kai jie užkopia laiptais į miegamąjį tuojau po pietų, palenda po savo lovos it laivas duknomis, žiūriu, kaip juda mano tėvo strėnos ir stebiuosi, kad metro devyniasdešimties ūgio ir šimto dvidešimties kilogramų svorio vyras gali taip banguoti. Pro pjaustinėto medžio rėmą kyšo tik mažutės mamos pėdos. Paslapčia įsivaizduoju, kad naktį mano tėvai tampa vienodo ūgio, naktį jie būna lygūs.

Aš buvau laukiama, atrodo, net visa gerkle kviečiama, bet manęs dar nėra. Mamos iščių tamsoje tėvo spermatozoidas, kuri mieliau įsivaizduočiau kaip drakarą, bet širdies gilumoje žinau, jog jis veikiau panašus į žaismingą jūrų

kiaulytę, skrodžia klampus vandenį, kad pasiektų kažkokį apvalumą.

Ir tada aš pradėdau rasti. Netrukus aš iš tikrųjų būsiu aš.

Mano vardas Liv Marija Kristensen.

Liv Marija manė sykį supratusi, kad jos tėvų sąjunga visiems aplinkiniams buvo nuostabos šaltinis. Pradžiai tokia: mergina iš salos ir norvegas, čionykštė mergina ir svetimšalis. Tas aukštaūgis stambus vyras su tuo stiebeliu šalia, į knygas pasinėręs milžinas ir kavinės šeimininkė – apie ką gi jie galėjo kalbėtis? To nenutuokė ir Liv Marija, žinojo tik, kad girdi juos besišnabždant iki vėlyvos nakties, plepant apie šį bei tą. Kai buvo maža mergaitė, vakarais dažnai tylutėliai atsisėdavo namo laiptų viršuje ir klausydavosi jų, bet niekad nepagaudavo prasmės to, ką jie vienas kitam sako, tarsi būtų prislopinę balsus, kad negalėtum aiškiai girdėti nebūdamas jų regėjimo lauke. Tad ji sėdėdavo ant medinių laiptų ištempusi ausis, tyli, liū-

liuojama jų šnabždesio, stebėdavo jų šešėlius, kurie nuo ugnies krisdavo ant sienos greta jos, – o ryte nubusdavo stebuklingai perkelta į savo lovėlę, apkamšyta, ir nei tėvas, nei mama ničnieko apie tai neužsimindavo. Tiesiog toks buvo šeimos gyvenimas.

Nuostabą, kurią kiti reikšdavo išvydę jos tėvus, Liv Marija nedvejodama gindavo šalin. Tai buvo savaime suprantama. Jos tėvas buvo skaitytojas, o motina – veikėja. Jos tėvas mėgo pasakojimus, o motina buvo personažas. Džeinė Eir, Molė Blum, Ana Karenina ir Mado Toner* savo kavinėje – tokia, kokią ją pirmąsyk pamatė tėvas tą dieną, kai užėjo prastumti laiko laukdamas kelto, turėjusio parplukdyti jį atgal į žemyną. Tuo metu Turė Kristensenas buvo paprastas žvejys komerciniame laive, šią profesiją pasirinko nebūdamas tvirtai apsisprendęs, įlipo į konteinerinį laivą kaip į gyvenimą įkūnydamas metaforą: būsiantis tol, kol suras save. Savaitę plaukė iš Bergeno, paskui tanklaivis sustojo Bretanės miestelyje tiesiai priešais salą. Keltu persikėlė jos apžiūrėti ir, apvaikščiojęs kopas ir įlankėles, kavinėje-restorane-krautuvėlėje, nuo senų senovės priklausiusioje Tonerų šeimai, susipažino su Liv Marijos mama. „Tačiau tai buvo ir ginklų parduotuvė. Paprašiau tavo mamos puodelio kavos, o ji pastūmė į

* *Tonnerre* (pranc.) – griaustinis. (Čia ir toliau – *vert. past.*)

šalį dėžes su šoviniais, kad pasiektų cukrinę, tada apsidairiau ir pagalvojau – kurgi aš pakliuvau. Vadinas, tokia ta Prancūzija? Aš, kilęs iš mažyčio Norvegijos kaimelio, visai nepažinojau pasaulio. Tai ir buvo mano pirmosios žinios apie užsienio šalis: svetur žmonės ginkluotę pardavinėja arbatinėse. Stengiausi suprasti, kas už mano krašto ribų buvo kitaip, ir štai ką pamačiau iš pat pradžių: šovinius, porcelianą ir tavo mamą, kuri dar nebuvo tavo mama.“

Liv Marija kuo puikiausiai galėjo įsivaizduoti dvidešimt dvejų Turę – tyrą, sėdintį ant medinės taburetės, laukiantį kavos ir staiga priešais save išvystantį ateinančią Mado: įdegusią, skvarbiomis akimis ir tamsiai rudais plaukais, sustingusią paskutinę sekundę, kai jis stebeilijasi į ją prieš pamildamas. Tarsi paveiksle tėvas tą dieną pamatė motiną, apsuptą įvairių atributų – kavinaitės porceliano ir medžioti laukiniuose landuose skirtų šovinių, namų ūkio ir karo, tartum Atėnų Paladę su pelėda ir skydu. Galbūt jis miglotai net nujautė, kas jo laukia su ta moterimi: audringas šeimos židiny, laukinė laimė ir tragiška pabaiga, bet nuobodulys niekada.

Apie mamą tėvas pasakė du išskirtinius dalykus, kurių Liv Marija niekada nepamiršo. Vieną dieną, kai abu žiūrėjo į ją paplūdimoje – susilenkusią, smėlyje renkančią kriaukles, tarė: „Skirtumas tarp tavo mamos ir kitų moterų – tu, kurias pažinojau Namdalene, – kaip tarp nami-

nio ir laukinio obuolio. Tu tik pažiūrėk į ją. Ji smulkesnė, kietesnė, turi būti subtilesnis, kad ją mylėtum. Bet ji tokia todėl, kad joks žmogus, joks dalykas jos nepalaužia. Ji suka sudėtingais keliais – atrodo, tik juos težino, ir viskas.“ O kai visi trys šventė tryliklą tėvų santuokos sukaktį ir mama nuėjo į virtuvę atnešti šaukštelių valgyti tradiciniam *kvaefjordkake*, tėvas kiek pasilenkė prie Liv Marijos ir ašarotomis akimis sušnabždėjo: „Žinai, man pasisekė, kad ji už manęs ištekėjo. Tuo metu tikrai buvau visiškai niekas. Atvažiavau čia neįspėjęs, tuščiomis rankomis, bet sklidina širdimi. Ji galėjo susirasti daug geresnį už mane. Puikiai tai žinojo. Ji visko mane išmokė. Ji padovanojo man vaiką. Todėl esu jai amžinai dėkingas.“

Liv Marija tiksliai nežinojo, kas įvyko pirmąją dieną, nei kokia atsitiktinumų ir sprendimų grandinė paskatino tėvą išeiti iš prekybos laivyno, o mamą – padaryti vietos savo ankštoje salelėje ir dažnai tarsi kumštis suspaustoje širdyje tam naiviam jaunuoliui, dar nekalbančiam jos kalba. Tačiau žinojo, kad prieš dvejus metus, 1970-ųjų pavasarį, ji gimė čia, saloje. Jauni tėvai pavadino ją Liv, vardu, kuris norvegiškai reiškia *gyvenimą*, ir Marija, nes tokia buvo salos gyventojų tradicija – ir berniukams, ir mergaitėms duoti Madonos vardą, kad apsaugotų nuo skendimo.

Jos tėvo kaklo, rankų kvapas: drėgno smėlio ir pjuvenų, prieskonių, labai intymus. Tėvo drabužiai. Jo batai. Skutimosi reikmenys vonioje, įrankiai medžiui dirbti pašiūrėje. Kampainiai, pjūklai, žirklys, plaktukai ir dildės. Linų sėmenų aliejus ir terpentinas. Jo ūsai. Melsvo porceliano akys, norvegiškas akcentas. Liv Marijai atrodė, kad jis truputį panašus į Floberą, tik kur kas gražesnis. Kartą jam tai pasakė – kaip tik tokiais žodžiais, o tėvas nusiminęs papurtė galvą: „Negalima sakyti tokio dalyko, Liv Marija. Juk jis vis dėlto Giustavas Floberas.“

Tėvas buvo skaitytojas ir pavertė skaitytoja vienturtę dukrą. Motina išmokys ją kietumo ir tylėjimo, dėdės –

žvejybos ir vairavimo, bet anksčiau už visa kita tėvas išmokė ją skaityti.

Vakarais jis ateidavo ir atsisėdavo ant jos lovos krašto skaityti *Gyvenimo meilės*, Džeko Londono novelės, tada Liv Marijai nebuvo nė dešimties. Londoną, Folknerį, Beketą, Hardį – tokias ir panašias istorijas jai skaitė, norėjo, kad jas išgirstų būdama maža mergaitė. Jis be atodairos kaitaliodavo knygas vaikams ir suaugusiesiems – tad Liv Marijai niekada ir neatrodė, jog ne tik tarp šių literatūros kategorijų, bet ir tarp šių būvių esama ribos. Galų gale Grimų pasakos buvo labai žiaurios, o Samjuelis Beketas, rūstusis pesimistas dramaturgas Beketas, *Merfyje* parašė labai jaudinančių puslapių apie sausainius – Liv Marijos tėvas teisingai nujautė, kad jie prakalbins vaiką, nes jų klausimai (kokia tvarka valgyti sausainius ir kodėl, kas atsitiktų pakeitus ją) ataidėjo jo paties kasdieniame gyvenime. „Jis su meile išpakavo sausainius ir išdėliojo apverstus žemyn ant žolės prieš save: meduolis, suzmekęs akmenėliu apsimetantis mėnuliukas, miltingas virškinimo sausainiukas, neregėtas negirdėtas sviestinukas ir paskutinis, nedrįsęs pasisakyti vardo. Pirmąjį jis visada sukrimsdavo paskutinį, nes labiausiai mėgo, o bevardį – pirmą, nes tikriausiai laikė mažiausiai skaniu. Kitų valgymo tvarka buvo nesvarbi ir keitėsi diena iš dienos.“ Gulėdamas žolėje Merfis staiga sumanė apversti savo pavakarių tvarką ir su-

skaičiavo, kad tuomet galėtų laikytis šimto dvidešimties skirtingų sekų. Šis pasakojimas apie tvarką ir apetitą, pastovumą ir drąsą, naujovių troškulį buvo brangi gyvenimo pamoka. Beje, ir Londono apsakymas baigėsi istorija apie sausainius – jei tiksliau, apie krekerius, kuriuos traperis, anksčiau manęs, kad mirs badu, saugojo po marškiniiais, savo gulte ir čiužinio viduje, po visų nelaimių jį priglaudusiam laive. Paskutinės apsakymo eilutės buvo tokios: „Tai praėjo dar prieš Bedfordo inkaro grandinei sužvangant San Fransisko įlankoje.“

Ir čia yra pamoka, pagalvojo Liv Marija: ne mintis, kad nepasimokom iš savo klaidų, o veikiau tai, jog neįmanoma amžinai saugotis paties gyvenimo. Negalėtume atsisakyti tos rizikos, kuri glūdi gyvenime. Apsakymo veikėjas prarado viską, ką turėjo: bendražygi, aukso miltelius ir aukso kruopeles. Tame pasakojime slypėjo daug kančios, fizinės kančios, kurią Liv Marija tegalėjo įsivaizduoti, ji svarstė, ar tėvui teko tai išgyventi. Buvo ašarų, nuskilusių dantų, laukinių žvėrių baimės, buvo išdavystė, alkis, nuovargis, beprotybė, laipsniškas vilties praradimas, tačiau jis negalėjo atsigulti ir leisti sau mirti. Liv Marija niekada nebuvo tvirtai įsitikinusi, kad gerai suvokė pasakų moralę, bet puikiai suprato pasakojimus apie Merfį ir traperį. Saugiai susirangiusi lovelėje, rimtai klausėsi tėvo, skaitančio jai Beketą ir Londoną.

Mėgstamiausias tėvo pasakojimas buvo *Sukrauti laužą*. „Nes aš norvegas, – sakė jis. – Pas mus laužas gyvenimą

visada skyrė nuo mirties. Laužas – tai mediena.“ Saloje Turė tapo staliumi, mediena jam buvo antroji dievybė po literatūros. Jam patikdavo priminti, kad yra du beveik tokie patys norvegiški žodžiai – vienas reiškia *buką*, o kitas *knygą*: *bok* ir *bøk*. Angliškai – *beech* ir *book*, nyderlandų kalba *beuk* ir *boek*, vokiškai – *Buche* ir *Buch*, knyga, arba *Buchstabe*, raidė, o tai pažodžiui reiškia *buko lazda*, nes tas įrankis buvo naudojamas rašant runas. Net prancūziškai, sakė jos tėvas, *liber* – vidinė žievės dalis, kur teka medžio savyai, iš pradžių buvo naudojama gaminti virvėms, vėliau tapo rašymo priemone ir taip radosi žodis *livre*, prancūziškai – „knyga“. Knygos ir mediena, mediena ir knygos. Tai buvo svarbiausia. Tokius pasakojimus ir mėgo jos tėvas. „Klūpodamas ant sniego, – aistringai skaitė tėvas, o vėliau Liv Marija kaskart, kai reikės, skaitys viena tamsoje, – jis traukė šakeles iš sausų šakų šabakštyno ir krovė tiesiai į liepsną. Jis žinojo, kad negali leisti sau nesėkmės. Kai temperatūra septyniasdešimt penki žemiau nulio, pirmas bandymas įkurti laužą negali nepasisiekti.“ Jos tėvas – neapsakomai švelnus žmogus, griežtas darbe, negebantis palaikyti tvarkos namuose, po visus kambarius sėjantis žvėrių skulptūreles, kurias peiliu išdroždavo iš jūros išmestų medžio gabalėlių ir palikdavo bet kur kaip vaikas, o mama jo elnius, švilpikus ir lokius tyliai surinkdavo į prijuostės kišenes.

Kiekvieną vakarą, kai Turė, palinkėjęs Liv Marijai labos nakties, su knygomis po pažastimi išeidavo iš jos kambario, ateidavo mama. Atsisėdavo ant medinės lovos krašto, glostydavo jos plaukus ir šnabždėdama žerdavo nuostabių švelnių vardų litaniją – *mano pieno puodynėle. Mano stintele. Mano švelnumyne*. Vėliau, daug vėliau Liv Marija galvos: „Ji buvo atšiauri, sumani, narsi, bet jei žmogus taria tokius žodžius – tai negali sakyti, kad jis nežino, kas yra meilė.“ Priešingai negu tėvas, kuris užsnūdęs fotelyje priešais židinį per miegus murmeldavo norvegiškai, kartais šie švelnūs žodžiai būdavo pirmi ir vieninteliai, kuriuos tą dieną Liv Marija išgirdavo iš motinos. Prisimena, kad būdama maža kartą žiūrėjo į ją prie stalo taip, tarsi matytų pirmą kartą, ir staiga iš tiesų suvokė, jog ji atskiras žmogus, vien dėl atsitiktinumo dovanotas jai kaip motina. Tarp brolių Mado buvo vyriausia ir vienintelė dukra. Iš keturių jos brolių – žvejybos verslo savininko Olveno, jo partnerių Oelio ir Arno, policininko Maneko – nė vienas nebuvo vedęs. Jie gyveno šeimai priklausančioje sodyboje, kurią atnaujino prieš gimstant Liv Marijai, kad Mado ir Turė su kūdikiu galėtų apsigyventi senajame name. Rytais visi susitinkdavo pusryčiauti kavinės virtuvėje – tai buvo tiesiog pati Tonerų klanų širdis, iš kartos į kartą perduodama institucija, pati Liv Marijos motina, būdama penkiolikos metų, perėmė jos vadžias į savo rankas. Kiekvieną dieną ten sukdavosi, laikė kavą šiltai ir turėjo verdančio vandens

arbatai užplikyti, iki alkūnių lipniomis nuo cukraus rąkomis gamindavo uogienes ir konservus, slyvų užpiltinę su degtine, kurios du kartus per metus plaukdavo nusipirkti po litrą iš vieno ūkininko krante. Ji nekenė žemyno, taip stipriai nekenė kelto, kad visada juo plaukdama užsimerkdavo, stovėdavo denyje tarsi karalienė. Paskui, kai Liv Marija iš tolo žiūrėdavo į ją pėsčią pareinančią per kopas su keturiais broliais, kurie mostaguodami rąkomis apsupdavo ją kaip šunų kinkinys rogėse, būdavo nuostabu matyti, nuostabu miglotai žinoti, kad ta moteris – stipri, laisva, gerbiama, taip tvirtai žengianti per smėlį, pintinėje nešanti didžiulį stiklainį stipraus gėrimo – buvo jos motina.

Liv Marija, pirštais suėmusi vairą, atsidariusi langus, nuo keturiolikos metų važinėjosi po salą senučiuuku volvo. Kiekvieną dieną burzgindavo variklį lakstydamą mažais keliukais per pievas, pakilusi į aukščiausią pakrantės vietą tik akimirka atsigrėždavo į jūrą – kiek akys užmato. Žinoma, tai buvo visiškai neteisėta, bet tais laikais nekilo jokių nesusipratimų, nes vienintelis policininkas saloje buvo jos dėdė Manekas, – nors Liv Marija kartais svarstydamo, ar taip yra iš tikrųjų, ar jis tik apsimeta policininku vien dėl naudos jai, tik žaidžia. Kai kartais ją sustabdydamo, ranką uždėjęs ant kapoto, tik išjungdamo radiją, patikrindavo, ar ji prisisėgusi saugos diržą, ir pabučiuodavo

į kaktą – taip švelniai, kad kai pirmąkart gyvenime, jau keliais šviesmečiais vėliau kažkokiam užmirštam Urugvajaus kelyje nepažįstamasis jai skyrė baudą už greičio viršijimą, Liv Marija verkė iš nesupratimo. Vyras nušluostė jai skruostą dulkinu rankogaliu, gal tik tą akimirką ji ir suprato, kad dėl ypatingų sąlygų, kuriomis augo, liko nieko nenutuokianti apie kai kuriuos esminius dalykus. Saloje, kai buvo vaikas, ilgai nebuvo mačiusi nieko toliau už priepilauką, kur eidavo pasitikti su pirkiniais iš žemyno grįžtančios mamos. Todėl ją ir išmokė vairuoti. Vienam iš dėdžių pasirodė, kad tai bus praktiška, tad vos ji paugo virš metro penkiasdešimties, jis vežėsi ją mokytis į tuščius centro kelius. Labai greitai Liv Marija ėmė iš vieno salos galo į kitą gabenti visus, kurie tik norėjo: dėdes, mamą, tėvą, taip pat senukus, kuriems maudė pėdas, ir rugių laukuose pasiklydusius berniūkščius, kurie išnirdavo iš auksaspalvio tankumyno ir laukdavo jos pravažiuojant. Vairuodama jautėsi laiminga, kaip ir žvejodama. Ji žinojo, kad kitur mergaitės bijo eiti pasivaikščioti vienos, ir ta baimė pagrįsta – iš kur tai žinojo, neįstengė prisiminti, – bet neturėjo ko bijoti savo saloje, nes čia veikiau kiti bijojo jos. Todėl, kad ji buvo savo motinos dukra ir palikuonė tos didelės saliečių šeimos, kuri, šiaip ar taip, visą laiką čia valdė. Ji juk – Tonerų vaikas, tad žmonės ją gerbė. Dėl kavinės, dėl mamos, dėl keturių dėdžių milžinų, dėl svetimšalio tėvo, kalbančio su dainingu akcentu. Pasaulio turtingumas ją žavėjo, jos pasaulis buvo kupinas

kalvų, sūraus vandens ir avių, kurios persukdavo sprandus spoksodamos į ją pravažiuojančią pro iš paskos sekančią, bet niekada jos nepavejančią dulkių debesį. Toks buvo jos gyvenimas, ir ji buvo visiškai juo patenkinta.

Ketvirtą ryto, jei kildavo potvynis, ji įsmukdavo į bridkelnes, užsimesdavo neperšlampamą striukę ir, prieš eidama į mokyklą, su dėdėmis traukdavo sužvejoti ką nors pusryčiams. Trys dėdės sakė, kad bridkelnės jai nereikalingos, nes ji niekada giliai į vandenį nebrisdavo, tačiau jos buvo ketvirtojo dovana, o Liv Marija, apsišarvavusi neoprenu, jautėsi nuostabiai gerai. Net ir po daugelio metų, kai pati nusprendė mesti žvejybą, kartais dar jusdavo kažkokį stygių – lyg trūktų amputuotos galūnės. Grįžusi į kavinę sutaršydavo savo grobio dalį – žuvis, moliuskus, ežius – ir susiruošdavo keliauti į mokyklą dar lipniais nuo keptos žuvies pirštais, nuo druskos pastirusiais plaukais.

Į mokyklą reikėjo plaukti keltu – tada ji galėjo stebilytis į jūros platybes kiek tik širdis geidė. Paskui ištisą dieną reikėdavo sėdėti, bet ji guosdavosi mintimi, kad vakare eis ištraukti bučių, arba piešdavo žemėlapius tų apylinkių, kur rasdavo mėgstamiausių kriauklių. Tai buvo ne tik gudrybė išverti nuobodulį ar nejudrumą, bet ir išgyvenimo klausimas. Tai buvo jos gyvenimas. Kai į kabinetą pasikvietęs licėjaus profesinio orientavimo patarėjas paklausė, ką ketinanti veikti vėliau, Liv Marija atsakė: *Tą patį.*

Tačiau viskas susiklostė kitaip.